

FRONT-LINE

Sergej Verč

Rolandov steber

Založništvo tržaškega tiska, Trst 1991

Roman Sergeja Verča, Tržačana, ki ga poznamo predvsem kot radijskega in gledališkega režiserja in (so)avtorja dram in dramskih adaptacij, nosi že v podnaslovu oznako kriminalni. Čeprav je v zadnjem času več parodij in travestij, pa tudi pobiranja fint iz tega žanra pri domačih pisateljih, se žanr nekako ni prijel. To je gotovo tudi posledica premajhnega bralnega trga, ki kljub žanrski dehierarhizaciji, ki se je zgodila vsaj z ludizmom, ne omogoča piscev-obrtnikov. Pišemo Slovenci še vedno (predvsem) zato, ker nam je s tem omogočeno imeti nekakšno "resnico"; obrtno spretnost ali veščino pripišemo in priznamo le tistim, ki ustvarjajo pretenciozne tekste, a nekako na hitro, posiljeno, brez inspiracije, za denar. Z obrtniki zmerjamo tiste, ki "štancajo" in ob tem iz kratkih zgodb nategujejo romane – to se pri branju hudo pozna – pravih obrtnikov, večših žanra, vsaj erotičnega ali kriminalnega, pa še vedno nimamo.

Roman *Rolandov steber* je gotovo najtrša kriminalka v slovenščini doslej, žanrske vzorce, tisto ponovljivo in značilno, uporabi Verč najbolj "zares", z najmanj ironije, stilizacije, distance. *Rolandov steber* je zgodba o komisarju Benjaminu Perku, tržaškem Slovencu, ki pride raziskovat nerešen primer, za katerega mu bolj ali manj vsi dopovedujejo, da gre za samomor. Pravzaprav se Perku ena ključnih stvari zgodi že na vlakcu z italijanskega juga, kjer službuje v prijetnem mafijaškem ambientu; sreča namreč zaradi smrdljivih cigaret kašljajočo gospodično, ki jo galantno odreši s kozarcem vode, ob tem – in potem ves čas, saj nabaše na svojo fatalko v najbolj nemogočih situacijah – že razmišlja o "poti, ki vodi do nje".

Komisarju Perku začne ob preiskavi smrdeti ves Trst, a ne zaradi v luko speljane kanalizacije, očitno hočejo vsi, še posebej Slovenci, in tudi kolegi, nekaj prikriti, trupla se množijo in kopicijo vse do finala, ki je še prav posebej krvav. Junak dobi svojo ljubico, izmenjata si kup lepih besed – potem se odpelje sam na Jug.

Verčev roman je spretno speljan, z veliko smisla za odmikanje in upočasnitve, pa spet presenetljive, že kar neverjetne dodatne informacije. Ena največjih odlik romana je gotovo odličen research, čeprav je res, da je natančno popisovanje od vode zabuhlega utopljenca potrebno, spekulacije o možnosti identičnih prstnih odtisov ali delovanju tripov pa so odveč in delujejo preveč didaktično, predvsem zato, ker potrebujemo za razprave o kriminologiji bodisi nevednega pripovedovalca – Perko pač nima nevednega spremljevalca, ki je v žanru pogost, zato ga mora najti na silo – ali zateženca, ki vsem po vrsti razlaga o svojem poslu in znanju, kar je v literaturi skoraj tako zoprno kot v oštariji. Vsekakor je Verč področje, o katerem piše, dodobra naštudiral in v romanu uporabljeno kriminologijo suvereno obvlada.

Čeprav kriminalistični del gladko teče, se Verču zatika pri krivcih, predvsem tam, kjer naj bi obdržal enigmatično plast žanra. Krivci so že od samega začetka znani, če že ne po imenu, pa po pripadnosti skupini; gre za Slovence, zbrane okoli kantorjevskega Kazimirja Levca, lokalnega bogataša in biznismena. Razvitemu in emancipiranemu žanrskemu delu neprimerno je, da so razlogi za umore pravzaprav travmatična narodova razcepljenost, ki se vleče od državljanske vojne naprej. V *Rolandovem stebru* mrgoli domobrancev s krvavimi rokami, poštenih in rahlo prestrašenih partizank, bivših wermachtovcev, trideset let starih zločinov in podobnega. In čudne, neverjetne povezanosti akterjev, prikritih staršev, incestoidnih sirot, vsem po vrsti – torej ne naenkrat – pripadajočih ljubic. Klobčič, v katerega so zapleteni junaki, vključno s pozitivcem in njegovo fatalko, je kar preveč nepopustljivo trdno in nerazrešljivo zapleten; za vsako novo truplo odkrijejo, da je bil sin, ljubček in oče, vse hkrati naslednjega in predhodnega – ali kaj podobnega. Ravno tu se razkrije, da je kriminalka mogoča samo v visoko razvitem liberalizmu, kjer poganja zločine hotenje po prerazporeditvi denarja, moči, ne pa "primitivne" plemenske zadeve, incest in promiskuiteta. *Rolandov steber* ne uspe biti čista kriminalka zato, ker je postavljen v okvir nacionalnega, preteklega, nadindividualne krivde, v okolje, v katerem ljudje niso posamezniki, temveč del nečesa večjega, trajnejšega, usodnejšega, kot je pripadnost skupini, katere "produkcijski način" je kriminal.

Dogajanje je postavljeno v skupnost, ki še ni zrela za pravi kriminalni roman, kar poskuša Verč uravnotežiti s hiperstehnizirano in fetišizacijo posameznih uporabljenih predmetov, od komisarjeve pištole, premazane s protidetektorsko snovjo – poba je na nekakšnem dopustu! – do Levčeve vile, ki sodi bolj kot na Kras v arzenal jamesbondovskih "pravilničnih" rekvizitov; računalniško vodene brzostrelke v ducatih, radijsko vodeni psi, skrivni vhodi, podzemne dvorane, skrite kamere in ozvočenje, opojne pijače in orgije poznamo bolj iz filmov o neskončno zlobnih načrtovalcih svetovne zarote nekje na Daljnem vzhodu kot pa iz zgodb o (naključnem, pa zato toliko bolj predvidljivem) umoru lokalne, scela erotiki predane nimfomanke.

Res je, da ima Levec prave fumančujevske poteze; ubije ljubico in hčer hkrati, preprodaja orožje, organizira prostitucijo, trguje z drogami, ima na vesti medvojnja klanja, kasneje korupcijo; ukvarja se torej z vsemi vejami kriminala hkrati, kar samo

dokazuje, da (še) ne živi v času specializacije posameznih vej. S tem je njegova vloga demonizirana, predstavlja Zlo v čisti obliki, tako njegova protiigra, komisar, dobi podobo iztrebljevalca Zla, rešitelja reda, morale, pravice...

Seveda takšno razmerje med čistima junakoma in umazanim mestom ni samo spodrseljaj, temveč avtorjeva nakana. Skozi kriminalni roman hoče prikazati zatohlost, korumpiranost in pokvarjenost konkretnega mesta in "paranoidno-depresivne dvonacionalne populacije v tržaški popkrajini", s katere "deliktними ravnanji" se je pozitivec prej ukvarjal. "Anomalije dvonacionalne populacije" povzročajo "paranojo, ki je v mladih letih še prikrita, z odraščanjem pa se v počasni, a trajni evoluciji poljšča človeka v vse hujši obliki." Ta "paranoični virus... ti v tem mestu prodre v telo, v gene, da se prenaša iz generacije na generacijo in je neobvladljiv", kar pa je prikrito, dokazov proti skupnosti ni, ker si njeni člani dobro varujejo hrbet, trupla so le vrh ledene gore, katere globine ne more, noče ali si ne upa nihče izmeriti. In zato gre junak, kljub temu da "mu je izkazana milost spoznanja temeljne človeške vrednote: ljubezni", da se mu uspe umakniti v intimo, v "čist, iskren in pristen" svet, nazaj na Jug, saj bi ga sicer mesto, odločanje za kompromise in nenehno sprijaznjevanje z dejstvi pokvarilo in preoblikovalo.

Verčev roman je doslej najbliže slovenski kriminalki, hkrati pa z dobro vodeno zgodbo omogoča napeto branje. Upam, da bomo o junakovih prigodah kje na Jugu, kjer se dogajajo pošteni, zgolj kriminalni umori – ki se jih bo zdaj kot intimist in posameznik, ne pa kot v mitski boj dobrega z zlim pahnjena sila bolj veselo loteval – še brali.

Matej Bogataj